

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 6. Tilleggs-spørsmål.

Fylke: Hordaland.

Tilleggsspørsmålnr. Lurar.

Herad: Lindås.

Emne: Folkelege Musikkinstrument

Bygdelag: Indre-Nordhordland.

Oppskr. av: Lærer M. Toft.

Gard: Toft.

(adresse): Askelandsvåg.

G.nr. 18, Br.nr. 5.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle. Eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

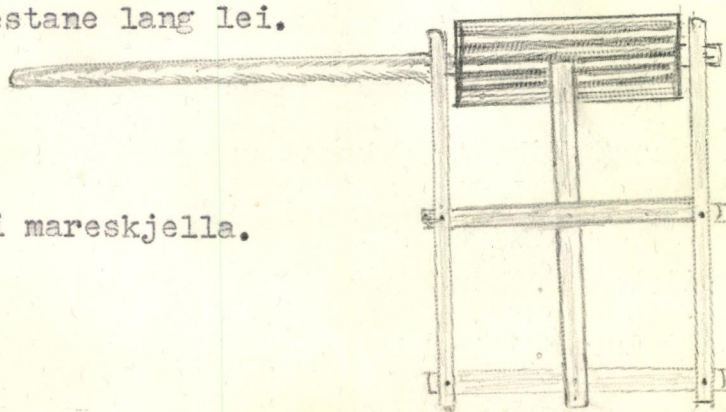
1. Kjenner til lurar av sejeberk. Me nytta berken av seljegrainer - vel 2 tumar tjukke - skar så berken i breie kørketækkjarstrimler så langt som greina var kvistfri. Desse strimlane rulla me saman til ein lur, stort tvermål i enden og smalna ~~ax~~ jamnt av oppetter til tuten. I tuten sette me fast ei pipa av ein seljeteining med tjukn pålag som ein blyant. Så bles me så det svara i nutane. Lydane vart fine eller grove etter tjukn på pipene. Me nytta slike lurar ved "bjølling" av kjærestefolk - om det var på ei tid då selja "gjekk." Me fekk då lurlåten lik ei ku som rauta.

2. Halmpipe måtte dei vaksne laga til dei mindre borna i skurenna. Låtepiper vart dei og kalla. Dei var skårne slik at halmkneet var med i eine enden der dei skar ei tunga innpå halmstrået omlag $1\frac{1}{2}$ cm. og inn til kneet. Men ein veit ikkje av at desse vart nytta i lurar. Ein kjenner ikkje orda halme eller harepipe som namn for lur eller anna instrument.

3. Ein veit ikkje om andre rangler enn ein kunne ha småstein inni ein ~~kø~~ blikkboks eller ei øskje og

rista på - utan-om ymse leiker i seinare tider som ein får kjøpa i leiketybutikkane. Einast kunne vera noko me kalla x "maraskjeidla." Ho var laga av eit rundt tre-stykke omlag 1 dm. i tvermål og $\frac{1}{2}$ m lang. I eine enden skar ein så ut ein lang tapp til handtak og i andre ein kort tapp. Det som då var att såg ut som ein tre-rull med ein treakse gjennom. I trerullen som kunne vera omlag 2 dm lang skar ein på langs inn djupe furer eller skårer med korte mellomrom rundt heile rullen. Ein laga så ei tregrind med hol i endane som ein førde inn på "akslingen" tett innåt rullen & ein arm på kvar side. 2 tverstykker heldt armene saman. Ei trespil vart smøygd inn og nagla fast til dei to tverstykkene med eine enden og midt på, den andre enden trykte då på rullen med dei innskorne riftene. Så var det å halda i handtaket og få grinda med spila i til å gå rundt. Då vart det skarpe smellar før kvar gong spila slår mot ein ny riftekant. Dei nytta desse mareskjellene til å skræma øykene (hestane) bort frå beiter som dei ville kyrne skulle ha. Var grinda og spila sterk og solid, var det ei raping og ei skraping som virka skræande på hestane lang lei.

Ei mareskjella.

4. Frå eg var liten har det vore kjent å smella blad i handa. smella posar full i luft, smella blomkrune

av blåklokke, smelle, og revebjølle. (Revebjølle, sa dei vaksne, måtte me ikkje smella, for då misste me lamma våre. Svepesmell øvde me oss og på, nøtteskal i elden var sjeldan, men å kasta tangblører i omnen og få det til å smella, var ein "sport som var mykje driven. Eg veit ikkje om at ein hadde neke annan meining med det enn kanskje å skræma kvinnfolket med det. I gamle dagar nytta dei børsesot til å skyta inn jula med.

Ei gamal segn frå oldeforeldra mine si tid lyt eg fortelja her og som eg høyrde foreldra mine fortelja:

"Da va eidn ventrakveidl hadn bestefar sat idne i støve. Hadn skudle passa heidne Vetsla-Kari, mensta badne, mæ dei andre va i fløræ. Då såg ho Vetsla-Kari nåke støkt borte i ei tå krædna. Då skreik ho: "Breidn kru, papa, breidn kru papa." ~~Kr~~ Dette kunne vera i tida mellom 1805 og 1820. Krut var altså nytta til å skræma bort vonde makter, men om det kom seg av at dei nytta det til å sjota med, kan ein ikkje beint fram seia. Eg trur ikkje at det knyter seg neke ovtru til skyting med dynamitt, sjølv om det vert nytta ved festlege høve - då ikkje her i bygda. ^{trur eg det er neke ovtru.} Nøk var det at ein i gamle dagar når guten kom på friri og fekk ja, eller når gjenta flytte heim til guten, så slo dei i berdkledningen med ei lang, tjukk sveiga (bandestake eller teining av ~~xxxx~~ hassel) slik at det vart skarpe smellar - dei kalla det "belabrak". Belebrak kunne dei og få ved å sleppa eller kasta ein leistesekk (sekk med skoleistar I) ned gjennom loftsstigen. Desse smellane skulle vel hjelpa til å gje lukke - iallfall var det vel meint. No

er dynamittskota komet i staden - slik at det kan ha eit visst samband med gamal øvtru.

5. Ein kjenner ikkje til at dei nytta noko serlege lydar eller ulydar før å få bert vønde makter, men hørde eller såg ein noko mistenkjeleg, så skulle ein be Fadervår eller tala med makt og mynde til det og visa det bert.
